

PRATARMĖ

Ilgametis profesorius, habilituotas daktaras, Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas ir svarbiausia teorinio žinojimo instancija Lietuvoje – Algirdas Jonas Ambrazas (1934–2016) be išlygų gali būti vadinamas lietuvių teorinės (sisteminės) muzikologijos pagrindėju.

Dėl sudėtingų istorinių aplinkybių ir daugybės kitų priežasčių lietuviškosios muzikologijos daigai kalėsi sunkiai, ilgai. Jos raida buvo netolygi, su priešokiais, tad profesoriaus ankstyvųjų pirmtakų negausu. Kaip daugeliui žinoma, lietuvių muzikologijos pradininkas yra Žygimantas Liauksminas, vienas pirmųjų Vilniaus universiteto profesorių lietuvių. 1667 m. jis parašė pirmąjį Lietuvoje ir Lenkijoje muzikos vadovėlį „Muzikos teorija ir praktika“ (*Ars et praxis musica*). Lietuvos muzikos teorijos radimasi skatino ir svetimtaučių muzikų, gyvenusių ir dirbusių anuomet Vilniuje, veikalai. Iš jų minėtini: Nikolajus Dileckis, kompozitorius ir muzikos teoretikas, Vilniuje 1675 m. išleidęs muzikos gramatiką *Toga złota*; kompozitorius ir pianistas Johannas Davidas Hollandas, 1802–1825 m. Vilniaus universitete dėstęs muziką, 1813 m. čia išspausdinęs „Akademinį traktatą apie tikrąjį muzikos meną“ (*Traktat akademicki o prawdziwej sztuce muzyki*), ir kt.

XX a. tarpukariu Lietuvoje intensyviausiai plėtojosi etnomuzikologija. Buvo renkamos ir sisteminamos lietuvių liaudies melodijos, skelbiamos studijos apie lietuvių liaudies muzikos instrumentus. Pasirodė pirmosios knygos apie lietuvių kompozitorius – Česlovą Sasnauską (autorius Juozas Žilevičius) ir Juozą Naujalį (autorius Konradas Kaveckas). Teorinės muzikologijos baruose reikšmingiausi buvo Teodoro Brazio (1870–1930) vadovėliai „Muzikos teorija“ (1920), „Giedojimų mokykla“ (1920), „Choralo mokykla“ (1926), „Harmonija“ (1926). Prie šių veikalų organiškai pritampa ir Algirdo Jono Ambrazo diplominis darbas „Kai kurie Teodoro Brazio teoretinės veiklos ir lietuvių liaudies dainų harmonizavimo bruožai“ (1958), kuriam vadovavo tuometinis Lietuvos konservatorijos (dabar – Lietuvos muzikos ir teatro akademija) Muzikos teorijos katedros vedėjas Eduardas Balsys. Sovietmečiu tai buvo akivaizdus lietuvių teorinės muzikologijos ankstesnių darbų perėmimo bei tęsimo liudijimas.

Tradicijų laikymasis, jų tęsimas buvo itin reikšmingas muzikinės kultūros gyvasčiai, nes muzikos mokslas Lietuvoje ilgai gyvavo pavienių muzikų ir kompozitorių iniciatyva ir iki pokario akademinė muzikologijos studijų Lietuvoje dar nebuvo. Muzikologus pradėta ugdyti tik 1945 m. Vilniaus konservatorijoje; nuo 1949 m. Lietuvos valstybinėje konservatorijoje muzikologija tapo akademinė disciplina. Čia įsteigta Liaudies muzikos kabinete, o nuo 1964 m. ir Muzikos teorijos laboratorijoje pamažu išibėgėjo sistemingi muzikologijos tyrimai. Kaip tik laboratorijos įsteigimo metais į šią aukštąją mokyklą ir atėjo jaunas lietuvių muzikologas Algirdas Ambrazas. Prieš tai nuo 1957 m. jis buvo redaktoriumi Radijo ir televizijos komitete bei Valstybinėje filharmonijoje, nuo 1959 m. pradėjo dirbti Vilniaus pedagoginiame institute. Ryški ir ilgametė Algirdo Ambrazo profesinė veikla Valstybinėje konservatorijoje, kur nuo 1964 m. pradėjo dirbti Muzikos teorijos laboratorijos vedėju, o nuo 1965 m. – dėstytoju, buvo nepaprastai svarbi Lietuvos muzikologijai kaupiant Europos muzikos teorijos lobyną, bręstant teorinės problematikos aprėpties, turinio bei įžvalgų profesionalumo požiūriu nepaisant sovietmečiu išgalėjusios muzikologijos priežiūros ir ideologizavimo. Ambrazas netrukus tapo Lietuvos kompozitorių sąjungoje įsteigtos Muzikologų sekcijos aktyviu nariu, iniciatyviai reiškėsi Valstybinėje konservatorijoje. Lietuvos kultūrinėje spaudoje pasirodę kritiniai Ambrazo straipsniai buvo drąši meniškos prigimties mokslininko manifestacija, autorius nedviprasmiškai stovėjo progresyvių sovietmečio menininkų gretose.

Spontaniškai išsiskleidusi Ambrazo mokslinė veikla šakojosi daugeliu kryptių. 1969 m. jis išleido muzikų bendruomenės laukiamą monografiją „Muzika ir dabartis: šiuolaikinės muzikos etiudai“, kurioje aptarė sovietiniams meno ideologams nepriimtinas „formalistines“ XX a. modernizmo ir avangardo kompozicines technikas. Daugelis mokėsi iš Algirdo Ambrazo sudarytų, redaguotų ir didžia dalimi parašytų „Muzikos kūrinių analizės pagrindų“ (1977). Muzikos teorijos metodinius pagrindus informacijos „bado“ laikotarpiu, sovietmečiu, Ambrazas klojo teorinės minties brandumu pasižyminčiuose metodiniuose leidiniuose „Nuo Carlino iki Rymano“ (1980), „Funkcinės teorijos klasikai“ (1981) ir „XX amžiaus harmonijos teorija. Vokietija, Austrija“ (1986).

Šalia minėtų teorinio pobūdžio studijų, ant profesoriaus A. Ambrazo darbo stalo rikiavosi knygos ir disertacijos, pagrįstos lietuviškos muzikos tyrimais. Jose buvo gvildinama iškiliausių lietuvių kompozitorių mokyklų atstovų – Juozo Gruodžio (1960, 1964, 1965, 1969, 1981, 1985, 1991, 2009) ir Juliaus Juzeliūno (2002, 2015) kūryba. Šiems kūrėjams, pripažinkime, ypač pasisekė, nes, tyrinė-

damas ir propaguodamas jų muziką, profesorius niekuomet nesitenkino tik partitūromis. Žinovo, globėjo, populiariojo sparnu jis brėžė platų ratą apie kompozitorių asmenybes, gyvenimą, kūrybą bei veiklą: pradėdant archyvais, laiškais, prisiminimais, rengė spaudai jų palikimą, rūpinosi leidyba, niekada nepamiršdavo jų reikšmingų sukakčių, jubiliejų.

Didžioji profesoriaus Algirdo Ambrazo gyvenimo dalis ir buvo atiduota lietuvių kompozitorių mokyklai bei nacionalinio modernizmo tyrimams. Leningrade 1969 m. profesorius gynė savo kandidatinę disertaciją „Juozo Gruodžio muzikinio palikimo klausimai“, o 1991 m. Maskvoje apgynė menotyros daktaro (habilitacijos) disertaciją tema „Juozas Gruodis ir lietuvių kompozitorių mokyklos formavimasis“. Akivaizdu, Ambrazui rūpėjo kompozitoriai pedagogai (Juozas Gruodis, Eduardas Balsys, Julius Juzeliūnas), sukūrę lietuvių nacionalinės muzikos bei kompozitorių mokyklos, muzikos pedagogikos tradicijas, – tie, kurių muzika ryškiausiai atspindėjo magistralines lietuvių muzikos slinktis. Neatsitiktinai Ambrazo kaip mokslininko teorinių veikalų fundamentas suaugęs su jo išplėtomis nacionalinio muzikos stiliaus bei kompozitorių mokyklos sampratomis. Daugelis profesoriaus darbų – straipsnių, pranešimų, paskaitų bei knygų – buvo apgaubti nuolatinio lietuvių muzikos kultūros auginimo rūpesčiu, nacionalinės muzikos tradicijos ir aktualių šiuolaikiškų jos apraiškų puoselėjimu.

Juliaus Juzeliūno įkvėptas, XX a. 7 dešimtmečio pabaigoje ir 8 dešimtmetyje Lietuvos valstybinėje konservatorijoje profesorius Ambrazas organizavo kelis metus trukusį paskaitų ciklą apie moderniąją XX a. muziką – estetiką ir kompozicines technikas. Į lektorių tribūnas sukvietė pažangiausius to meto SSRS muzikologus (J. Cholopovą, J. Nazaikinskį, M. Humalą, J. Koną, T. Beršadskąją, L. Normetą, V. Dernovą, A. Klotiņį) ir kompozitorius (S. Slonimskį, A. Schnittkę, B. Tiščenką, E. Denisovą). Į muzikų profesinės partnerystės tinklą buvo įtraukti ir kiti Europos muzikai (Claude Ballif, Dorothea Eberlein, Mieczysław Tomaszewski, Helmut Loos). Tai buvo gaivaus oro gurkšnis sočrealizmo meno ideologijos ir informacijos stygiaus nualintai Lietuvos muzikų bendruomenei bei studentijai. Ambrazo pastangomis mezgamas progresyvių muzikų tinklas buvo kompleksinė struktūra, kurią sudarė nuolat atsinaujinanti makro- ir mikrotinklų konfigūracija. Joje ryškėjo svarbiausi elementai – „mazgai“ ir juos siejančios „jungtys“, kartu akivaizdžiai išsiskyrė aktyvusis tinklų branduolys (centras) ir pasyvioji periferija. Lietuvos muzikologų tinklo branduoliu sovietiniais laikais neabejotinai buvo profesorius Algirdas Ambrazas.

Paaikškinimą, kodėl „nuomonės lyderiu“ vėlyvojo sovietmečio lietuvių muzikologų profesinės veiklos tinkle tapo muzikologas Ambrazas, galima rasti ne

tik tų tinklų organizacinės veiklos dokumentuose, bet ir Jurijaus Cholopovo laiškuose, – čia įvairiuose kontekstuose Ambrazas vadinamas kolega, bičiuliu, gerbiamu mokslininku. Paskutiniame savo laiške 1999 m. liepos 18 d. Ambrazui Cholopovas dar kartą liudija jo, kaip teoretiko, profesionalumą: *Noriu su dideliu pasitenkinimu pažymėti [Jūsų – G. D.] teoretiko mąstysenos taiklumą ir kokybę* (rus. *качество и точность мышления теоретика*). <...> *Kai Jūs kalbėjote apie šiuolaikinę muziką Maskvos kompozitorių sąjungoje, tada dar jauna Julija Jevdokimova Jus išskyrė iš visų kalbėtojų, pabrėždama kaip tik Jūsų mąstysenos kokybę.* Žinant, koks kritiškas, reiklus sau ir kitiems buvo rusų teorinės muzikologijos puoselėtojas Jurijus Cholopovas, šių komplimentų nereikėtų laikyti vien kolegišku mandagumu.

Profesorius Ambrazas dešimtmetį darbavosi kaip vienintelis ir nepakeičiamas 1980 m. Lietuvoje įsteigtos Specializuotos tarybos, teikiančios mokslų kandidatų laipsnius muzikologams, mokslinis sekretorius. Jam prižiūrint menotyros disertacijas 1980–1990 m. čia apgynė daugiau nei 80 muzikologų, tarp jų – 12 lietuvių. Aktyviai įsitraukęs į bendrus darbus, nepaisydamas ant pečių griūvančios naštos, Algirdas Ambrazas niekada nenugrimzdo į organizacinę rutiną ir neįkliuvo į konjunktūros pinkles, nepuolė į kraštutinumus. Jis ne tik nepritarė beatodairiškam muzikos modernizmo radikalumui, bet ir priešinosi nuostatai griauti tradicijas. Kultūros globalizacijos akivaizdoje jam teberūpėjo Juozo Gruodžio įdiegta tautinės muzikos kultūros idėja ir nacionalinės muzikos kūrimo vyksmas. Jo teoriniams darbams būdingas stiprus tautinės tapatybės jausmas. Jis puoselėjo Juzeliūno mokytojo (Gruodžio) sukurtą vertybių sistemą ir savo darbuose išliko stebėtinai nuoseklus.

Ambrazo požiūriu tikrosios vertybės yra tos, kurios kloja nacionalinės kultūros pamatus. Kompozitorių kūryboje – tai nacionalinio stiliaus arba tautiškai angažuotų elementų santykių sistemos sukūrimas ir nepaliaujamas jų artikuliuojimo būdų atsinaujinimas. Kita didžiąja vertybe jis laikė Lietuvoje susikūrusią tautinę kompozitorių mokyklą. Pasak profesoriaus, jos pagrindą sudaro kompozitorių profesionalų kūryba, kuriai būdingas susiformavęs nacionalinis stilius. Ambrazas rašė: „Nacionalinis stilius – dinamiška kategorija. Kiekviena ryški kūrybinė individualybė ne tik savaip išreiškia jau susiklosčiusius nacionalinio stiliaus bruožus, bet ir formuoja naujus.“ Nacionalinės kultūros kūrimui – muzikos kūrybai, įvairioms muzikinio gyvenimo formoms bei muzikiniam ugdymui buvo paskirtas visas Algirdo Ambrazo gyvenimas. Tai vaizdžiai byloja svarbiausi jo darbų raktažodžiai: tautinis, nacionalinis, tapatybė, kultūra, šiuolaikiškas, novatoriškas, modernus, nacionalinis stilius ir kompozitorių mokykla.

Nelengva apibūdinti profesoriaus Algirdo Ambrazo – oraus mokslininko ir meniškos sielos žmogaus – tapatybę. Sunku atskirti tas jo veiklos ribas, kur prasidėjo ar baigėsi vadinamieji fundamentiniai muzikologijos tyrimai. Nes, anot kolegės Jūratės Gustaitės, Ambrazo asmenybėje dvejina, net trejina centro (mokslų) ir periferijos – mokslų pakraščių arba paraščių – darbai. Spalvingumo ar pilnatvės mokslininko portretui teikia būtent didžiulis spiečius tų kitų, tarsi ne pagrindinių, nuolat jį apnikdavusių darbų – profesorius būdavo redaktorius, enciklopedininkas, nepakeičiamas recenzentas, vertėjas, korektūrų, apmaudžių klaidų taisytojas, terminologas, mokslų veiklos organizatorius, smarkus, kartais netikėtai karštai pratrūkstantis publicistas, be to, subtilus lietuvių literatūros ir poezijos žinovas, gerbėjas. Stiprus literatūros potraukis neužgeso visą gyvenimą. Didžiausia dvasinė atgaiva profesoriui buvo „vakaras su knyga“. Skaitė jis įvairiomis kalbomis, kurių daug mokėjo. O juk prabanga skaityti Oskaro Milašiaus poeziją prancūziškai, Hesse's, Rilke's tekstus – vokiškai, Dostojevskį – rusų kalba galėjo pasididžiuoti nedažnas sovietmečio lietuvis intelektualas. Grožinės literatūros, ypač poezijos, meninė pagava, originalios kalbos dvasia įkvėpdavo profesorių ne vien rašant savo tekstus, bet ir formuojant lietuvišką muzikos terminologijos žodyną.

Kadangi šią Algirdo Jono Ambrazo darbų rinktinę sudaro skaityti pranešimai ir publikuoti straipsniai užsienio kalbomis, prasminga atskirai paminėti Lietuvoje rengiamų muzikologų konferencijų priešistorės svarbiausius faktus. Baltijos šalių muzikų bendravimo istorija prasidėjo dar tarpukariu, paskutiniaisiais Nepriklausomos Lietuvos metais. Pirmosios Baltijos muzikų konferencijos įvyko 1939 ir 1940 m. Baltijos vienybės kongresuose. Tačiau, baigiantis antrajai konferencijai 1940 m. birželio 17-tą, Lietuvos žeme jau kelias dienas riedėjo sovietiniai tankai ir buvo sudaryta 50 metų trukusią okupaciją lėmusi marionetinė „Liaudies vyriausybė“.

Vėlyvuojū sovietmečiu Lietuvos kompozitorių sąjungai ir Valstybinei konservatorijai gaivinant tarptautinių muzikologų konferencijų rengimo tradiciją, profesorius Ambrazas tapo aktyvus jų dalyvis – pranešėjas ir klausytojas. Nemažai pranešimų jis skaitė nuo 1967 m. rengiamose tradicinėse Baltijos šalių muzikologų konferencijose, nuo 1989 m. – lietuvių ir lenkų muzikologų konferencijose, o nuo 1999 m. – Rimanto Janeliausko organizuotose tarptautinėse konferencijose „Muzikos komponavimo principai“. Puikus muzikologijos pagrindų išmanymas, entuziastingas užmojis populiarinti lietuvių kompozitorių kūrybą ir, kaip minėta,

užsienio kalbų mokėjimas profesoriui Ambrazui plačiai atvėrė duris į tarptautinę mokslo renginių erdvę. Mokslinius pranešimus prancūzų, vokiečių, rusų, lenkų kalbomis daugiau kaip penkis dešimtmečius (1965–2016 m.) jis skaitė Krokuvoje, Stokholme, Helsinkyje, Leningrade ir Maskvoje, Kijeve ir Lvove, Berlyne, Chemnicėje, Leipcige, Paryžiuje, Rygoje, Taline, Vilniuje ir kitur. Visapusiškos muzikologijos žinios bei komunikabilumas skatino Algirdą Ambrazą leisti į galias profesines diskusijas su įtakingiausiais Rytų ir Vakarų muzikologais. Nes panašiai kaip jo teorinių kursų ar darbų subjektai – Jeanas-Philippe'as Rameau, Hugo Riemannas, Sigfridas Karg-Elertas ar Heinrichas Schenkeris, profesorius Ambrazas visuomet siekė išsamaus žinojimo, išmanymo, neabejotinos mokslinės argumentacijos. Visuomet smalsiai dairėsi naujausių muzikologijos teorijų bei analizės metodologijų ir kritiškai jas pritaikydavo savo skaitomuose kursuose bei tyrimuose. Mokslinė jo mintis nebuvo sustabarėjusi, izoliuota nuo moderniosios menotyros epistemologijos – formalijų struktūralistinių metodologijų ar hermeneutinės perspektyvos. Dar vienas charakteringas profesoriaus portreto štrichas: savo išmintimi ir žinioomis jis dosniai dalijosi su visais, norinčiais išgirsti jo nuomonę.

Užsienyje Algirdas Ambrazas debiutavo įsimintinu pranešimu „Muzikos kalbos atsinaujinimas Lietuvos kompozitorių kūryboje“ 1965 m. gruodžio 24 d. Maskvoje pirmą kartą SSRS vykusioje Vakarų Europos muzikos modernizmo tyrimams skirtoje konferencijoje „Apie tariamą ir tikrą šiuolaikinės muzikos novatoriškumą“. Dešimtmečiais vėluojančios SSRS Kompozitorių sąjungos organizuotoje konferencijoje buvo aptariamoms XX a. naujosios muzikos problemoms. Deja, meno ideologų akylai prižiūrimas aptarimas virto naujosios muzikos niekinimu ir pasmerkimu. Nors sovietinės kultūros hermetizmą dar 1962 m. buvo „pradrėskęs“ į Rusiją trumpam sugrįžęs Igoris Stravinskis, o po metų – į Taliną ir Maskvą atvykęs radikalaus avangardo atstovas Luigi Nono, SSRS kultūroje tebesitęsė kovos prieš formalizmą. Beje, lietuvių muzikai tuo metu jau buvo pradėję pažintines keliones į „Varšuvos rudenius“ (1963 m. į šį festivalį jau vyko Vytautas Landsbergis ir Algirdas Ambrazas), tačiau moderniosios kompozicinės technikos sunkiai skynėsi kelią į kompozitorių partitūras bei teorinį diskursą. Buvo stokojama visko – informacijos, pavyzdžių, partitūrų, įrašų, drašos, nes „buržuazinės kultūros“ produktai SSRS buvo ženklinami pavojingos ir žalingos įkrovos ženklais.

Jauno muzikologo Ambrazo pasvarstymai minėtoje konferencijoje „Apie tariamą ir tikrą šiuolaikinės muzikos novatoriškumą“ sukėlė nemenką sumaištį, nes autorius nedviprasmiškai skelbė savo priklausymą dodekafonijos gynėjams. Jis karštai ginčijo teiginį, „esą pačios priemonės, tarp jų technika arba metodas,

gali nulemti meninį kūrinio vertingumą“. Įsivėlė į aršią, ideologizuotą diskusiją aiškinantis, ar realistinė muzika privalomai turi būti tonacinė ir ar dodekafoninės sistemos taikymas yra „formalizmo“ požymis. Jis kvietė drąsiau žvelgti į ateitį, padėti kompozitoriams surasti naujas, dar nepanaudotas išraiškos priemones.

Penkis dešimtmečius būdamas įvairiose užsienio konferencijų scenose ir užkulisiuose, profesorius Ambrazas Lietuvai ne tik parveždavo euforiškų išpūdžių, – jis gerokai išplėtė Lietuvos bičiulių, profesijos kolegų ratą. Mezgėsi įvykiais, renginiais ir laiškais sutvirtintas bendradarbiavimas su Europos muzikologijos elitu. Be jau anksčiau minėtų muzikologų, tai buvo Hannelore Gerlach, Stefanas Keymas, Urve Lippus, Albrechtas Riethmülleris, Klausas Wolfgangas *Niemölleris* ir daugybė kitų.

Baltijos šalių muzikologų konferencijų scenoje Ambrazas debiutavo 1969 m., t. y. trečiojoje konferencijoje Taline skaitė pranešimą apie folkloro panaudojimą šiuolaikinėje lietuvių kompozitorių muzikoje. Daugiau kaip keturis dešimtmečius buvo nuolatinis šių konferencijų pranešėjas, diskusijų dalyvis ir uolus klausytojas. 2003 m. 37-ojoje Baltijos regiono muzikologų konferencijoje Rygoje Ambrazas pristatė dviejų svarbiausių savo tyrimų raktažodžių sandūros atvejį („Nacionaliniai klausimai Juliaus Juzeliūno pažiūrose ir kūryboje“). Ir paskutinis – 2016 m. balandžio mėn. užbaigtas – profesoriaus pranešimas buvo skirtas J. Juzeliūno 100-mečio jubiliejui dedikuotai 45-ajai Baltijos regiono muzikologų konferencijai. Vilniuje anglų kalba jį perskaitė tuometinė LKS Muzikologų sekcijos pirmininkė Jūratė Katinaitė. Lietuvių kompozitorių kuruojamos kasmetinės konferencijos „Muzikos komponavimo principai“ taip pat buvo nuolatinė profesoriaus Ambrazo pranešimų ir profesijos kolegų susitikimo vieta.

Leningrado N. Rimskio-Korsakovo konservatorija Ambrazui buvo vienas reikšmingiausių mokslinių centrų. Kaip jau minėta, čia 1969 m. profesorius gynė savo kandidatinę disertaciją, o 1975 m. vykusioje tarptautinėje konferencijoje tema „Šiuolaikinė kūryba ir folkloras“ jis skaitė pranešimą „Kai kurie folkloro panaudojimo aspektai lietuvių muzikoje“. Po dvejų metų (1977-aisiais) vadovavo paskaitai-pokalbiui apie lietuvių muziką N. Rimskio-Korsakovo konservatorijos pedagogams ir kvalifikacijos kėlimo kursų klausytojams.

Laisvai kalbėdamas ir rašydamas vokiškai, ypač daug pranešimų ir paskaitų apie lietuvių muziką nuo 8 dešimtmečio Ambrazas skaitė Vokietijoje. Ne kartą kaip paskaitininkas lankėsi Leipcigo universiteto Muzikologijos katedroje bei Felixo Mendelssohno-Bartholdy muzikologijos institute, Berlyno H. Eisleerio aukštojoje muzikos mokykloje, Chemnico-Cvikau technikos universitete

(Chemnitz-Zwickau TU), Leipcigo konservatorijoje (dabar Leipcigo Felixo Mendelssohno-Bartholdy muzikos ir teatro aukštoji mokykla; HMT Leipzig) ir kitur.

Dar viena Ambrazo mokslinių kelionių kryptis – Skandinavija. Stokholme (Švedija) 1978 m. jis skaitė pranešimą „Liaudies muzikos tyrimas ir puoselėjimas sovietų Lietuvoje“. 1991 m. rudenį profesorius skaitė paskaitas Helsinkio universitete, jų tematiką („Kova už tautos laisvę lietuvių kompozitorių operose“) pristatė prancūzų kalba. Beje, tos pačios išvykos rėmuose, tačiau jau vokiškai Helsinkio universitete skaitė pranešimą apie XX a. lietuvių kompozitorius – Juozą Gruodį ir Julijų Juzeliūną. Būtina pridurti, kad su lietuvių kompozitorių mokyklos ištakomis, dar tebevykstant kovoms dėl Nepriklausomybės, 1990 m. pabaigoje profesorius buvo supažindinęs lenkų kompozitorius ir muzikologus Krokuvoje.

Glaudūs ryšiai su Ukrainos muzikais buvo užsimezgę per jo artimą bičiulę Kijevo P. Čaikovskio konservatorijos profesorę, habilituotą daktarę Niną Gerasimovą-Persidskąją. Abu profesoriai pasikeisdami skaitė paskaitas apie lietuvių ir ukrainiečių muziką studentams ir specialistams. 1970 m. Kijeve, Ukrainos kompozitorių sąjungoje, profesorius Ambrazas pateikė analizėmis ir muzikos pavyzdžiais iliustruotą išsamų pranešimą apie šiuolaikinę lietuvių muziką. 1981 m. vasario mėnesį Lvovo konservatorijoje Ambrazas vadovavo teorinių paskaitų ciklui, kurio klausytojai buvo supažindinti su tuometinėje SSRS menkai žinoma Sigfrido Karg-Elerto poliaristinės harmonijos teorine sistema bei autorinėmis Hermanno Erpfo harmonijos ir muzikos formos teorijomis.

Vienas iš profesoriaus Ambrazo mokslinio tyrimo objektų buvo sovietmečiu uždrausta „formalstinė“ Heinricho Schenkerio redukcinė teorija. Įvairiose užsienio bibliotekose įsigijęs svarbiausių jo darbų (*Der freie Satz*, *Der Meisterwerk in der Musik*, žurnalų *Tonwille* ir kitų) kopijų, išsamiai išstudijavęs šaltinius, profesorius skaitė šia tema paskaitas ir nuolat rengė diskusijas su Martu Humalu, Jurijum N. Cholopovu ir kitais teoretikais.

Prancūzija, Fontenblo netoli Paryžiaus, kur profesorius ieškojo Oskaro Milašiaus pėdsakų¹, tapo jam ypatingu kultūrinės bei mokslinės traukos centru. Rytų kalbų ir kultūrų institute, Paryžiaus nacionalinėje konservatorijoje, taip pat Paryžiaus lietuvių bendruomenei 1987 m. balandžio mėnesį Ambrazas skaitė pranešimą „La musique lituanienne“ („Lietuvių muzika“). Nepriklausomybės atkūrimo metais, 1991-ųjų vasario 20 d., Paryžiuje prancūzų kalba kolegas su-

¹ Žr.: Algirdas Ambrazas. Gėlės prie Oskaro Milašiaus kapo, in: *Algirdas Jonas Ambrazas: Muzikos tradicijos ir dabartis*, sudarė Gražina Daunoravičienė, Vilnius: Lietuvos kompozitorių sąjunga, 2007, p. 334–343.

pažindino su laisvės kovomis, įsismelkusiomis ir į lietuviškų operų partitūras („Kova už tautos laisvę lietuvių kompozitorių operose“). Kaip minėta, įvairiomis kalbomis Algirdas Ambrazas pranešimus skaitė ir Lietuvoje vykusiose tarptautinėse konferencijose, taip pat jau išvardytose užsienio šalyse. Tačiau didžioji dalis profesoriaus pranešimų ir viešų paskaitų spaudoje neskelbta. Virtę mokslinėmis publikacijomis kai kurie pranešimai buvo išspausdinti užsienyje išleistose muzikologijos studijų rinktinėse.

Publikuoti šių žanrų mokslinių tekstų rinktinę Lietuvoje buvo paties profesoriaus Algirdo Ambrazo nespėta įgyvendinti svajonė. Jis buvo apgalvojęs ir savo knygos pavadinimą *De musica*. Tai galėjo būti aliuzija į didžiųjų muzikos teorijos pirmtakų veikalus. Pavadinimą *De musica* dar 388 m. muzikos raštijoje įdiegė teologas – šv. Augustinas (*Aurelius Augustinus*, 354–430) savo šešių dalių traktate-vadovėlyje *De musica*, kuriame muziką laikė mokslu, kaip „taisyklingai moduluoti, kaip darniai, harmoningai dainuoti ar groti“. Tai vienas ankstyviausių muzikos meno apibrėžimų, iškeliančių estetinį muzikos poveikį. Profesoriumi Ambrazui kai kuriais teiginiais ir nuostatomis tikriausiai buvo artimas ir Boecijaus (Anicius Manlius Severinus Boethius, apie 480–525) veikalo *De institutione musica* (šaltiniuose dar vadinamo muzikos vadovu) autorius, muziką nuosekliai laikęs intelektualia veikla. Savo traktate Boecijus rašė: *Muzika iš prigimties taip su mumis susijusi, kad nuo jos atsiplėšti negalime net ir labai norėdami. Dėl šios priežasties proto galios turi būti panaudotos tam, kad šis mums įgimtas menas galėtų būti įvaldytas ir suprastas per žinojimą.*²

Rinktinėje *De musica* atsispindi svarbiausi muzikologo Algirdo J. Ambrazo moksliniai interesai, pagrindinės tyrinėjimų kryptys ir objektai. Skirtingai nuo publikacijų lietuvių kalba, įėjusių į rinktinę „Algirdas Ambrazas: Muzikos tradicijos ir dabartis“ (2007), didžiama šios rinktinės tekstų buvo numatyti užsienio skaitytojams. Profesorius Ambrazas savo pranešimais neabejotinai turėjo tikslą skleisti žinias apie lietuvių muzikinę kultūrą, propaguoti ją užsienyje. Tekstų chronologija aprėpia daugiau kaip penkis dešimtmečius – laikotarpį, nusidriekusį nuo sovietmečio 7 dešimtmečio iki kelių dešimtmečių po Nepriklausomybės atkūrimo, taip pat palikusį neišdildomus pėdsakus ir muzikologų darbuose.

Pirmoje knygos *De musica* dalyje nagrinėjami įvairūs Lietuvos muzikinės kultūros aspektai: folkloristika, atskiri muzikos žanrai, žymių lietuvių kompozitorių (ypač J. Gruodžio ir J. Juzeliūno) kūryba. Didžiausias autoriaus dėmesys su-

² Boethius. *De institutione musica*, I, 1. Cit. iš: Aušra Grigaravičiūtė. *Musica Tota*, in: *Naujasis Židinys – Aidai*, 2003, Nr. 5, p. 248.

telktas į muzikos tautiškumo problemą ir lietuvių kompozitorių mokyklos raidą. Antroji knygos dalis susijusi su Algirdo Ambrazo muzikos teorijos tyrinėjimais. Čia daugiausia vietos tenka XX a. harmonijos teoretikų Heinricho Schenkerio ir Sigfrido Karg-Elerto sistemų analizei.

Be to, čia atsispindi paties profesoriaus Ambrazo pedagoginė patirtis, svarstomi Lietuvos muzikologų teorinio rengimo klausimai, propaguojamas istorizmo principas dėstant dalykus, apnuoginamos muzikos kritikos problemos, pabrėžiami muzikinio lavinimo uždaviniai. Į šią knygą atrinkti tekstai grupuojami pagal tematiką, todėl parašymo chronologijos ir užsienio kalbų eiliškumo griežtai nesilaikoma. Knygos iliustracijas sudarytoja 2018 m. surinko ir fotografavo profesoriaus namų archyve.

Rengdamas tekstus spaudai, profesorius daugelį jų šiek tiek redagavo, trumpino, kruopščiai tobulino. Jis visada buvo labai reiklus sau, savo darbams, savo tekstų turiniui ir formai, stiliui. Viename paskutiniųjų interviu profesorius pats yra sakęs, kad prie darbo stalo jam visuomet buvę svarbiausia savikritiškumas ir tolerancija.

Rinktinė *De musica* skiriama iškilaus lietuvių muzikologo, profesoriaus Algirdo Jono Ambrazo 85-osioms gimimo metinėms ir muzikologinės bei pedagoginės veiklos šešiasdešimtmečiui.

GRAŽINA DAUNORAVIČIENĖ